

PSICOLOGIA DE L'EDUCACIO ARTISTICA

Prof. Dr. Cándid GENOVARD

Prof. Ajudant Dra. Carlota González

OBJECTIUS

L'educació artística i la psicologia de l'educació artística formen part habitual dels *curricula* contemporanis en l'especialització de *psicologia de l'educació i psicopedagogia* en la majoria d'universitats occidentals. L'art com a fenomen psicològic i psicoeducatiu es contempla en aquesta matèria des de tots els aspectes possibles, no únicament per la seva importància formativa sinó també pel valor que, per primera vegada se li dona en el context de la *Reforma Educativa*. Certament, els Departaments d'Art, de Didàctica de les Arts Plàstiques, les Escoles d'Arquitectura i de Belles Arts han estat l'eix de l'estudi de fenomen artístic; aquí es tracta d'omplir un buit des de l'enfocament psicopedagògic d'aquest camp d'estudi. El tema no és nou, però sí ho és l'inclusió d'aquesta perspectiva en la formació universitària. Un aclariment important: en aquest programa es tracta bàsicament de la *psicologia de l'educació artística de les arts plàstiques i visuals*, sense entrar en d'altres camps tractats en d'altres *curricula* universitaris com l'educació musical, tot i que en certs moments les referències siguin inevitables.

TEMARI

Tema 1: **La psicologia de l'educació artística: conceptes i camps relacionats.** L'història de la cultura i de l'art.- La filosofia de l'art. L'estètica.- La sociologia de l'art.- La psicologia de l'art.- L'educació artística.- La psicologia de l'educació artística.- *La psicologia de l'educació artística i les arts plàstic-visuals.*- La psicologia de la instrucció artística.

Tema 2: **La perspectiva psicològica en l'estructura de l'educació artística.** La percepció i la resposta a les formes visuals.- Les destreses (skills) artístiques.- La imaginació i l'imaginari.- Pensament i educació artística.- La personalitat artística.

Tema 3: **La comprensió de l'obra artística. L'aportació especial del cognitivisme.** Nivells en la **comprensió** artística.- El subjecte de la comprensió artística.- L'**expressió** artística com a vehicle actiu de la transmissió i del coneixement artístic.- El **judici** artístic.

Tema 4: **La psicologia de l'educació artística i els mitjans o vehicles de l'expressió artística.** Correlació entre instruments d'expressió i **destreses** d'expressió.- **Motricitat i tacte**.-Exemple d'anàlisi psicològic del **llapis i l'escriptura-dibuix**.

Tema 5: **La psicologia de l'educació artística i els temes en l'expressió artística.** La **descripció** en l'educació artística: el paisatge, la figura, la natura "morta".- Els temes no descriptius: l'**abstracció** artística.- Intel·ligència, aprenentatge cultural i social i interpretació de l'expressió artística.

Tema 6: **Elements psicoeducatius en l'expressió artística en el camp específic del dibuix i la pintura.** La **composició** artística mitjançant la percepció visual-tàctil.- **Components** expressius: el punt, la línia, la perspectiva, el to, el color, la textura, etc.- Components expressius d'altres branques de l'art: **escultura i arquitectura**.

Tema 7: **Psicologia de l'educació artística: aspectes evolutius-diferencials (I).** L'anomenat "art primitiu".- Art i artesanía (*crafts*)- L'art col·lectiu i l'art individual.- L'artesà i l'artista.- Art *naif* i art del nen.

Tema 8: **Psicologia de l'educació artística: aspectes evolutius-diferencials (II).** L'art en els primers anys de la vida del nen fins als cinc anys.- L'experiència personal: tocar, veure, sentir.

Tema 9: **Psicologia de l'educació artística: aspectes evolutius-diferencials (III).** El nen fins als onze anys.- El nen fins als catorze anys.- Aspectes psicopedagògics en la consideració evolutiu-diferencial de l'execució i l'expressió artística: etapes de la vida adulta i psicologia de l'educació artística.

Tema 10: **La psicologia de la instrucció artística: el disseny curricular.** Alguns aspectes curriculars generals en la planificació psicoinstruccional de l'educació artística.- Aspectes específics.- L'avaluació *qualitativa* de l'aprenentatge artístic.- Temes en el currículum de l'educació artística susceptibles de planificació.

Tema 11. Temes específics en la psicologia de l'educació artística (I). La formació del **mestre** en l'educació artística.- Elements sociopedagògics i psicopedagògics en l'educació artística: el **museu**, les visites i els espais amb contingut artístic.- L'educació artística-**ambiental**.- Nens i adults amb **necessitats especials** i la psicologia de l'educació artística.- Art i psicologia de la personalitat.

Tema 12: Temes específics en la psicologia de l'educació artística (II). L'expressió artística com a tema psicoeducatiu professional.- Camps d'activitats artístiques relacionades amb la psicologia de l'educació artística: del disseny a l'interiorisme; la fotografia i el cinema; la televisió.- L'educació artística permanent.

INSTRUCCIONS

1 Organització de les classes

Els **dilluns** es donaran les classes teòriques sobre la matèria d'estudi segons el present programa, el material que es recomani i la visualització de vídeos.

Els **dimecres** es donaran les classes teòriques sobre la tècnica del treball obligatori en Psicologia de l'Educació artística mitjançant grups d'alumnes prèviament organitzats. (La llista dels grups de treball es confeccionarà una vegada entregada la fitxa i una vegada agrupades les persones segons grups de treball).

Els **divendres** s'organitzaran practiques de camp directament relacionades amb el treball esmentat en el punt anterior.

A part de la bibliografia que es recomana al final del programa, existeix un dossier orientador per la confecció del treball que es pot recollir a "fotocòpies" a partir de l'última setmana d'octubre. Igualment es poden consultar els treballs realitzats els darrers tres anys en aquesta assignatura, en hores convingudes amb la Prof. C. Gonzalez

2. Avaluació

Aquesta assignatura s'avaluarà mitjançant:

- la realització d'un **treball monogràfic** a escollir d'entre una llista de temes que s'oferiran a començament de curs;
- la realització d'un **examen teòric** escrit
- la realització d'una **prova oral** sobre el treball

●● Serà igualment obligatòria la lectura de tres textos o cinc articles o la visualització d'un nombre proporcional de films o vídeos o la combinació de les tres opcions, prèviament acordada amb el professor i que es justificarà en l'entrega d'un abstract o resum de màxim cinc pàgines per llibre o article o pel·lícula o vídeo.

- la realització d'un període de **pràctiques**

Nota final. La mitjana ponderada entre el treball i les lectures o visualitzacions (65%) i l'examen teòric (35%).

3. Calendari

Entrega de treballs:- Donat que el _____ es començaran el comentaris orals i qualificacions dels treballs, la data límit de dita entrega serà el _____

Examen teòric:- El _____ es farà l'examen teòric de la matèria amb apunts i material adient. Es desenvoluparan dos temes triats entre tres proposats, dels quals un forçosament tindrà que ser dels tractats a classe.

Entrevistes i tutories:- Les tutories per la qualificació global del curs (treball+ examen) es faran a partir del _____ les dites tutories tindran, a part del seu caràcter orientatiu, caràcter d'*examen oral complementari*.

BIBLIOGRAFIA

*Llibres de text e d'utilitat.

ABAÜ RUIZ M. (1990) Propuesta de actualización, renovación pedagógica y apoyo didáctico para el profesorado del área artística en el nuevo sistema educativo de las EEMM. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

ACERETE, D.H. (1978) Objetivos y didáctica de la educación plástica. Guía para el maestro de grado. Buenos Aires, Kapelusz.

AHRENZWEIG, A. (1876) Psicoanálisis de la percepción artística. Barcelona, Gustavo Gili *

ALDEGUER M. (1990) Una propuesta curricular para la enseñanza universitaria en la especialidad de escultura. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

ARIAS ALVAREZ M. (1990) Análisis de la forma experimentación. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

ARNAVAT MUSTE M. (1990) Els components curriculars de l'àrea d'educació visual i plàstica i la formació del professorat. Comunicació presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

ARNAVAT, M.M. y GUARDIA A.M. (1987) Educació per mitjà de la Plàstica Avesta. Barcelona. *

ARNHEIM, R. (1989) Nuevos Ensayos sobre la Psicología del arte. Madrid, Alianza *

AUTERIÑO M.; RAMOS C.; RECIO A.; SÁNCHEZ C.; JÁTIVA G. (1990). Unidat didàctica. Aproximación activa al arte abstracto. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

BALADA, M. (1988) Com analitzar una obra plàstica Barcelona. Publicaciones de l'ICE *

BALADA, M.; JUANOLA, R. (1984) L'educació visual a l'escola Barcelona, Ed 62 *

BARAGAN J.Mª; GUERRA J.C. (1990) Enseñar a ver para aprender a representar. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

BAYOD SERAFINI C. (1990) Pedagogía de la creatividad pura. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

BORRAS, B.M. et alts. (1980) Introducción general al arte. Arquitectura. Escultura. Pintura. Artes decorativas. Madrid, Ediciones Istmo. *

- BORTHWICK, G. (1982) Hacia una educación creativa. Madrid, Fundamentos.
- BOU, LI.M. (1986) Cómo enseñar el arte. Barcelona, CEAC.
- BUSQUERT SANTIAGO, A. (1978) Las artes plásticas en la escuela. Madrid, Ministerio de Educación y Ciencia.
- CABANELLAS M^o I. (1990) Contenidos poéticos en las primeras manifestaciones plásticas infantiles. Las raíces de la expresión plástica. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SFEA)
- CABANELLAS, I. (1980) Formación de la imagen plástica del niño Pamplona, Institución Príncipe de Viana *
- CABANELLAS, I. (1989) Los orígenes de la Imagen plástica (en prensa) Madrid, Universidad Computense *
- CABANELLAS, I. (1990) Expresión Plástica en las Escuelas Infantiles. (en prensa) Revista Itaca Pamplona, MEC *
- CABRERA DENIZ G. J. (1990) Una experiencia de iniciación a la imagen de BUP. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SFEA)
- CALMY, G. (1976) La educación del gesto gráfico Barcelona, Fontanella. *
- CARDIN A. (1990) Recuperar la tradición humanística. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SFEA)
- CLOT, R.J. (1976) La educación artística. Barcelona, Planeta.
- CORBOUSIER, Le (1961) Mensaje a los estudiantes de arquitectura. Buenos Aires, Eds. Infinito.
- COSIDO M. (1990) La realidad de la Educación Artística en un centro. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SFEA)
- COSIDO M.; BURGUESA M^oA. (1990) La educación visual a partir de la elaboración de un mapa conductual del río Llobregat. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SFEA)
- CHERRY, C. (1980) El arte en el niño de edad preescolar. Barcelona, CEAC.
- DALI, Ana Ma. (1949) Salvador Dali visto por su hermana. Barcelona. Ed. Juventud.
- DEL CASTILLO COSSIO M^o D. (1990) Una alternativa al Dibujo Artístico en las EEMM a través de procedimiento de reproducción gráfica. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SFEA)
- DIEZ, M.D.; MATEOS, E.; MENCHEN, F. Creatividad y Medios audiovisuales *Revista de Psicología General y Aplicada* 1980, 5 (35), p. 845-680

DIONISIO, Mario (1972) Introducción a la pintura. Madrid. Alianza

EDER, R.; LAUR, M. (1986) Teoría social del arte México UNAM *

ESCORIZA, J. Evolución del dibujo infantil de 2 a 6 años Barcelona, P.P.U. *

FORRELLAD BRACONS A.; GRATACOS MASANELLA R.; JUANOLA TARRADELLAS R. (1990) Metodologia i nous dissenys curriculars en la formació de mestres.

FORRELLAD BRACONS A.; GRATACOS MASANELLA R.; JUANOLA TARRADELLAS R. (1990) Metodologia i nous dissenys curriculars en la formació de mestres. Comunicació presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

FROUFE, M.; SIERRA, B. Percepción sin Conciencia *Boletín de Psicología* 1985, 7 p. 7-50
Fundació La Caixa (1991) Fotografía Americana del Sig. XX.

GARAU, Augusto (1984) Las armonías del color, Eds. Paidós.

GIL AMEIJERAS Mª T. (1990) La educación a través del arte e implicaciones en la formación del profesorado. Sinopsis conferencia inaugural del V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

GIMENEZ, T.; CASADEMONT, E.; ANTON, M. (1983.) Música, plàstica i psicomotricitat. Cicle Inicial: recursos per el mestre. Barcelona, Onda.

GONZALEZ RAMOS J. M^a (1990) El seminari permanent d'Educació Plàstica de l'ICE de la Universitat de Barcelona.

GONZALEZ, L.(1982) Psicomotricidad profunda. La expresión sonora Valladolid, Miñón *

GRATACOS MASANELLA F. (1990) Les Arts Plàstiques a l'abast dels cecs. Trobada amb l'escriptura. Estudi de percepció tàctil a través d'escultures dels s. XIX i XX. Comunicació presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

GRATACOS, R.; FORRELLAD, M.; JUANOLA, R. (1989) Proposta per un model de Formacio Permanent del Professorat de l'Area d'Educació Artística Ponència presentada al V Congrés d'Educació per l'Art. Organitzat per S.E.E.A. Tenerife *

GREER (1987) La Educación Artística como disciplina: Aproximación al Arte como una materia de estudio. Revista de Arte y Educación 1, 115-128 Madrid *

GUIXARD-MEILI, Jean (1966) Como mirar la pintura. Barcelona. Nueva Colección Labor.

HARGRETTAVES D.J. (1991) Infancia y educación artística. Madrid. M.E.C.

HAUSER, Arnold (1964) Historia social de la literatura y el arte. Madrid. Guadarrama.

MARIN VIADELL, R. (1985) Hacia una taxonomía de objetivos para la educación artística. En Revista de Arte y Educación nº 1. Madrid, 101-103 *

MARIN, R. (1987) La investigación en la Educación Artística Iconica nº 8 Madrid *

MARTINEZ GARCIA L. (1990) Consideraciones didácticas sobre los procesos de control gráfico en la codificación inicial del arte en los niños. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

MILMAN, O. (1970) Influencia de la actitud en la percepción Revista de Psicología General y Aplicada , 102, p. 15-30

MIRANDA VIÑUELAS J. (1990) Arte en movimiento; posibilidades combinadas del mito, el arte y el cuento en la formación artística y creativa del profesorado. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

MORRIS, Ch. (1985) Fundamentos de la teoría de los signos Barcelona, Buenos Aires. *

MUNRO, T. (1975) (1963) Psicología del Arte: pasado, presente y futuro. En HOGG J: Psicología y artes visuales Barcelona, Gustavo Gili *

Musée d'Orsay(1991) Voiret apprendre à voir. La documentation française (comentari de obres amb planxes)

Museologie et Information. Nouvelles Techniques, nouvelles pratiques, nouveaux lieux. September 1987, Nº 10. Editions du CDSH*

National Art Education Association (s.f.) Purposes, Principles, and Standards for School Art Programs. The NAEA Pub.

NEISSER, U. (1981) Procesos cognitivos y realidad Ed Morava *

OLIVER BUSQUETS, M. (1990) Educación Plástica y gesto gráfico. La pintura de acción. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

OTT, Robert W. ( ) Museums. Enciclopedia. 1284-1287.
Panorama. Informatiu Mensual. Fundacio "La Caixa". Abril-Maig, 1991*
Papers. Fundacio Caixa de Pensions. Area Educativa.*

PAVEY, D. (1982) Juegos de expresión plástica. Barcelona, CEAC.

PAYTUBI M^ºL. (1990) El disseny, la informàtica i el video. Comunicació presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

- GUIXARD-MEILI, Jean (1966) Como mirar la pintura. Barcelona. Nueva Coleccion Labor.
- HARGRTETAVES D.J. (1991) Infancia y educación artística. Madrid, M.E.C.
- HERNANDEZ BELVER M.; ULLAN DE LA FUENTE A.Mª (1990) Apuntes para una psicología social del Arte Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)
- HERNANDEZ F.; BARRAGAN J. Mª (1990) Análisis de las memorias de prácticas de los estudiantes de BBAA. Sus concepciones sobre la Reforma. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)
- HERNANDEZ HERNANDEZ F. ; BARRAGAN RODRIGUEZ J Mª (1990) Las teorías implícitas sobre la enseñanza de los estudiantes de B.B.A.A. en un curso de Formación inicial del profesorado. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)
- HERNANDEZ HERNANDEZ P. (1989) Diseñar y enseñar. Narcea, Madrid.*
- JUANOLA TARRADELLAS R. (1990) Un estudi basat en la selecció dels continguts pel disseny curricular del professor d'Educació Plàstica. Comunicació presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)
- JUANOLA, R. (1989) La recerca a IUAB: l'estat de la qüestió. La didàctica de les Arts Plàstiques Jornades, organitzades a l'ICE de IUAB. Novembre. *
- KELLOG, R. (1979) Análisis de la expresión plástica del preescolar. Madrid, Cíncel. *
- LE DUC, J., GAUDRON, J.M.; CHAUVETM, J.L. (1974) El educador frente a la imagen. Madrid Morova *
- Les dossiers du Musée d'Orsay nª 35 (1989) L'ivres d'enfants, livres d'images. Musées Nationaux. Paris.
- Lev de Ordenacion General del Sistema Educativo. Anaya Boletin Informativo.
- LOWENFWELD, W. (1958) El niño y su arte. Buenos Aires, Kaspeluz.
- LUCART, L. (1980) Pintar, dibujar, escribir, pensar. El grafismo en el preescolar. Madrid, Cíncel. *
- LLABOT SANCHEZ M.; NADAL MILA J. (1990) Més qualitat. Comunicació presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)
- MALINS, Frederik (1980) Para enetender la pintura. Los elementos de la composición. Barcelona. Blume.
- MALRIEU, Philippe (1971) La construcción de lo imaginario. Madrid. Guadarrama.
- MARIN VIADEL, R. (1986) La enseñanza artística de segundo grado en la década de los ochenta. Madrid, Tekné, nª2, 111-124 *

PEREZ PEREZ M. (1990) El cine de animación como elemento interdisciplinar y humanístico en el área de la Expresión Plástica en la Enseñanza. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

Publicacions del Laboratori de les Arts. Centre Cultural. Fundació "la Caixa" (cin fitxes).

QUERALT DE CUADRAS O. (1990) Las tres áreas del conocimiento en el actual sistema educativo. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

READ, Herbert(1970) Arte y Sociedad. Peninsula.

READ, Herbert (reimp.1986) Educación por el arte. Paidós Educador.

ROSELLO VALLE J. (1990) Evaluación de la formación gráfico-plástica: conceptualizaciones. Comunicación presentada en el V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA)

SEVA, A. (et alt) (1985.) Aspectos psicológicos de la expresión plástica infantil. Ponencias desarrolladas en el III Seminario de Artes Plásticas. Zaragoza, ICE Universidad Zaragoza.

SKIRA Jeneuse(1990) Un dimanche avec Renoir. Editions Albert Skira. Geneve (En forme de conte amb les ilustracions del R.)

STERN, A. (1962) Comprensión del arte infantil. Buenos Aires, Kaspelusz.

VALVERDE, Jose Ma. (1959) Cartas a un cura excentico en materia de arte moderno. Barcelona. Seix y Barral.

Varios (1990). La formación del profesor para la educación artística. V Congreso Nacional de la Sociedad Española para la Educación por medio del Arte (SEEA). Comunicaciones. Barcelona 3-5 de julio 1990. Facultad de Bellas Artes.

VIGOTSKI, Liev Semionovich(1970)Psicología del Arte. Barcelona, Barral.

VILANAS,A; COLOMBO, F. Exercicis d'exploració i representació de l'espai Barcelona. Ed Grao. Col.lec. Punt i Segit. *

VILANAS,A; COLOMBO, F. Exercicis d'exploració i representació de l'espai Barcelona. Ed Graó. Col.lec. Punt i Segit. *

VVAA (1989) Dossier Arte. Cuadernos de Pedagogía 167 Barcelona. *

WIDLÖCHER, D. (1978) Los dibujos de los niños Barcelona. Mardor. *

WOODFOFRD, S. (1985) Introducción a la Historia del Arte. Cómo mirar un cuadro. Barcelona: Gustavo Gili. *